

Binnen de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken bestond bij enkele fracties de behoefte de Minister van Buitenlandse Zaken enkele vragen en opmerkingen voor te leggen inzake zijn brief d.d. 6 juli 2018 houdende de geannoteerde agenda van de Raad Buitenlandse Zaken van 16 juli 2018 (2018Z13799). Tevens is voor dit Schriftelijk Overleg geagendeerd het verslag van de Raad Buitenlandse Zaken van 25 juni 2018 (Kamerstuk 21 501-02, nr. 1891).

De voorzitter van de commissie,
Pia Dijkstra

De griffier van de commissie,
Van Toor

Algemeen

De leden van de VVD-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van geannoteerde agenda van de Raad Buitenlandse Zaken van 16 juli 2018 en het verslag van de Raad Buitenlandse Zaken van 25 juni 2018. De leden van de VVD-fractie hebben hierbij nog enkele vragen en opmerkingen.

De leden van de D66-fractie hebben kennisgenomen van de geannoteerde agenda voor de Raad Buitenlandse Zaken. Zij hebben naar aanleiding hiervan nog enkele vragen.

De leden van de GroenLinks-fractie hebben kennis genomen van de brieven van de regering en hebben daarover enkele vragen.

Ook de leden van de SP-fractie hebben enkele vragen en opmerkingen.

DPRK – Ontwikkelingen op het Koreaanse schiereiland

De leden van de VVD-fractie zijn blij te vernemen uit de geannoteerde agenda dat Nederland blijft inzetten op volledige en effectieve sanctieimplementatie door alle landen. Mocht een verlichting van de sancties plaatsvinden, in hoeverre zal het voor Noord-Korea mogelijk zijn om Noord-Koreaanse producten die vervaardigd zijn door middel van dwangarbeid, te exporteren naar de Europese Unie?

De leden van de D66-fractie onderschrijven de Nederlandse inzet inzake de diplomatieke toenadering tussen Zuid- en Noord-Korea en tussen de VS en Noord-Korea. De leden zijn het eens dat de sancties tegen Noord-Korea gehandhaafd dienen te blijven en dat in de politieke dialoog tussen de EU en Noord-Korea mensenrechten een substantiële plaats blijven behouden. Wat betreft de toenadering tussen de VS en Noord-Korea hebben zij enkele vragen. Hoe ziet de Minister het verschil in duiding van de gemaakte afspraken over ontmanteling van het Noord-Koreaanse nucleaire programma door enerzijds de VS en anderzijds Noord-Korea? Hoe duidt hij de recente uitspraken van Noord-Koreaanse zijde naar aanleiding van het bezoek van de Amerikaanse Minister van Buitenlandse Zaken aan Noord-Korea? De leden van de D66-fractie lezen voorts dat verificatie volgens het kabinet uitgevoerd dient te worden door het Internationaal Atoomenergie Agentschap (IAEA). Om verificatie van welke afspraken gaat het hier? Is de Minister van mening dat de VS en Noord-Korea werkelijk zijn gekomen tot haalbare afspraken over volledige denuclearisering van het Koreaans schiereiland? Kan de Minister ten slotte aangeven of Noord-Korea van mening is dat de afspraken ook wederzijds zijn, oftewel dat volledige denuclearisatie ook voor Amerikaanse zijde geldt en dat de afspraken omtrent denuclearisering van het Koreaans schiereiland hieraan voorwaardelijk zijn?

De leden van de fractie van GroenLinks steunen de inzet van het kabinet. Zij horen graag van de Minister of hij inschat of de situatie substantieel veranderd is sinds de ontmoeting tussen Trump en Kim Jong-un. Welke vertrouwenwekkende maatregelen zijn sindsdien genomen? Hebben sindsdien andere landen toenadering gezocht tot Noord-Korea? In hoeverre worden sancties nu volledig en effectief geïmplementeerd?

In zijn brief schrijft de Minister over de onderhandelingen met Noord-Korea dat het doel voor de VS en gelijkgezinde landen, waaronder Nederland, een volledige, controleerbare en onomkeerbare denuclearisering van het Koreaanse schiereiland blijft. De leden van de SP-fractie steunen dat. De laatste berichten over de onderhandelingen tussen de VS

en Noord-Korea zijn echter zorgelijk. Dat lijkt vooral betrekking te hebben op de volgorde van te nemen maatregelen, specifiek met betrekking tot het terugdraaien van economische sancties tegen Noord-Korea. De leden van de SP-fractie benadrukken dat het van groot belang is dat de onderhandelingen voortgaan en dat vertrouwenwekkende maatregelen worden genomen, waarbij het terugdringen van (een deel van de) sancties gelijk op kan gaan met het zetten van stappen richting denuclearisering door Noord-Korea. Deelt de Minister die opvatting?

Nederland heeft aandacht voor de impact van de sancties op de humanitaire hulpverlening aan Noord-Korea, staat in de brief. De leden van de SP-fractie achten dat van groot belang, want economische sancties treffen vaak vooral de bevolking, die het in Noord-Korea al zwaar heeft. De leden van de SP-fractie vragen de Minister om uit te leggen wat er allemaal gedaan wordt opdat economische sancties niet ten koste gaan van humanitaire hulpverlening. Wat is in de praktijk het effect van de nieuwste economische sancties op hulpverlening aan Noord-Korea? Is dit al moeilijker geworden? Hoe hebben hulporganisaties gereageerd op de sancties?

Oostelijk Partnerschap

De leden van de fractie van GroenLinks vragen in hoeverre de EU de nieuwe regering van Armenië steunt in het ontmantelen van corrupte netwerken in het bestuur. Welke voortgang is er in de verschillende landen in het bereiken van de *20 for 2020 deliverables*? Hoe is de steun van de bevolking voor de hervormingen die de EU vraagt? Heeft de toenadering tussen de EU en de AA/DCFTA-landen tot op heden een positieve invloed op welzijn en welvaart van de bevolking? Verleent de EU extra assistentie aan het bestrijden van corruptie en de versterking van de rechtsstaat, zoals is vastgesteld in de extra verklaring bij het Associatieakkoord met Oekraïne? In dit verband willen de leden van de GroenLinks-fractie ook graag een update over de uitvoering van de motie-Van Ojik (34 775-V, nr. 18). Zijn er afspraken in de maak over het behoud van de gastransitrol van Oekraïne? Wat is de status van het Commissievoorstel ter aanpassing van de Gasrichtlijn? Is het in het kader van het Oostelijk Partnerschap mogelijk om maatregelen te nemen om de kwetsbaarheid van Oost-Europa te verminderen op het gebied van de energievoorziening?

Libië

Het valt de leden van de D66-fractie op dat wat betreft handhaving van het verbod op illegale olie-uitvoer uit Libië het kabinet stelt dat EU-eenheid van groot belang is. Kan deze stelling nader toegelicht worden? Heeft de Minister aanwijzingen om te veronderstellen dat er EU-lidstaten zijn die het verbod op illegale olie-uitvoer uit Libië ontduiken?

De leden van de D66-fractie hebben kennis genomen van de berichtgeving¹ over de acht patrouilleboten van type Stan Patrol (SPA) 1605 die in 2012 en 2013 naar Libië geëxporteerd zijn. Klopt het dat vaartuigen met bevestigingspunten voor wapens volgens de EU Geactualiseerde Gemeenschappelijke EU-lijst van militaire goederen, militaire goederen zijn? Kan de Minister bevestigen dat er destijds sprake was van een wapenembargo in Libië? De leden van de D66-fractie vragen zich ook af of het volgende bericht² de Minister heeft bereikt? Hierin is te zien dat er op

¹ <https://products.damen.com/en/ranges/stan-patrol/stan-patrol-1605/deliveries/spa-1605-burdisloug-besher-izreg>

² <https://www.youtube.com/watch?v=HpAQGyp6lcY>

de door Nederland geleverde SPA een zwaar machinegeweer is bevestigd. De leden van de D66-fractie zijn benieuwd of de Minister op de hoogte is van de activiteiten van de Libische kustwacht in Zawiyah en wat hij hiervan vindt? Deze leden vragen zich af hoe het kan dat het hoofd van de regionale eenheid van de Libische kustwacht in Zawiyah, Abd al-Rahman al-Milad, die nu op de internationale VN-sanctielijst staat, een Stan Patrol (SPA) 1605 genaamd de Talil 267, die geproduceerd en geleverd is door Nederland, heeft kunnen inzetten. Kan de Minister hierop reflecteren? Uit berichtgevingen blijkt ook dat verschillende getuigen in het strafrechtelijk onderzoek verklaard hebben dat ze door gewapende mannen op een kustwachtschip genaamd Tallil (gebruikt door Abd al-Rahman al-Milad) op zee zijn opgepakt.³ Kan de Minister hierop reageren? De leden van de D66-fractie vragen zich af of de bevindingen in de berichtgevingen⁴ kloppen en verwachten opheldering van de Minister.

De leden van de fractie van GroenLinks vragen welke van de Libische leiders zeggenschap hebben over (een deel van) de kustwacht? Welke van deze leiders zijn de partners van de EU op het gebied van samenwerking in het kader van migratie? Wat doet de EU om illegale olie-uitvoer tegen te gaan? Is het de Minister bekend dat landen illegaal olie uitvoeren uit Libië? Welke landen? Staat de EU-eenheid in dit verband onder druk? Klopt het overigens dat tot de zes individuen die op de VN-sanctielijst staan vanwege mensenhandel een commandant van de kustwacht behoort? Is de Minister het met deze leden eens dat deze situatie onacceptabel is? Wordt er vanuit de EU druk uitgeoefend om deze man te ontslaan en zo mogelijk te vervolgen?

Nederland zet zich in Libië in voor een politieke oplossing tussen de strijdende partijen en hoopt op nieuwe verkiezingen aan het eind van het jaar, maar dan moet wel aan bepaalde voorwaarden worden voldaan. De leden van de SP-fractie vragen de Minister nader toe te lichten wat die voorwaarden zijn. Kan ook ingegaan worden op de vele obstakels om te komen tot een politieke oplossing in het land? Is de Minister het met deze leden eens dat militaire steun aan strijdende partijen en directe militaire inmenging in het conflict door landen in de regio en daarbuiten ook obstakels zijn? Zo nee, waarom niet? Hoe verhoudt deze inmenging zich tot het internationaal recht? Spreekt de Minister landen aan die zich mengen in de interne strijd in Libië? Kan de Minister ook een overzicht geven van de buitenlandse betrokkenheid bij de strijd in Libië?

Terwijl het land nog in chaos is besloot de Europese Raad om de steun voor de Libische kustwacht verder op te voeren zonder dat er ook mogelijkheden worden geboden voor vluchtelingen om Libië te ontvluchten. De leden van de SP-fractie vragen of de Minister het eens is met de stelling dat een effectieve wijze om smokkelaars tegen te gaan het creëren van legale vluchtwijzen voor vluchtelingen is, waardoor zij niet langer afhankelijk zijn van smokkelaars? Zo ja, heeft hij dit bepleit? Wat is op dit specifieke punt van de intensivering de inzet van het kabinet geweest en heeft het kabinet bepleit dat er, voordat er meer steun aan Libië gegeven wordt, meer gedaan moet worden aan de humanitaire situatie in het land en de detentiecentra, waar marteling aan de orde van de dag is, gesloten moeten worden? Hoe werd hierop gereageerd door de andere lidstaten? Is Nederland van plan bij te dragen aan die intensivering van de ondersteuning van de Libische kustwacht?

³ <https://www.theguardian.com/world/2018/jun/08/un-accuses-libyan-linked-to-eu-funded-coastguard-of-people-trafficking>

⁴ <https://twitter.com/trbrtc/status/1004872724223877121>

MINUSMA – Mali

De leden van de GroenLinks-fractie vinden het verstandig dat de verlenging van het mandaat voor de VN-missie in Mali (MINUSMA) melding maakt van de veiligheidsimplicaties van klimaatverandering. Zijn hier ook concrete maatregelen aan verbonden?

Iran

De leden van de VVD-fractie hebben kennisgenomen van de herziene appreciatie over de zogenoemde Houthi-raketten die vorig jaar op Saoedi-Arabië zijn afgevuurd. Het kabinet stelt nu dat de brokstukken van deze raketten zeer waarschijnlijk van Iraanse origine zijn en ook zeer waarschijnlijk door Iran zijn geleverd. De genoemde leden willen van de Minister weten of het kabinet aanleiding ziet om de Nederlandse positie in internationaal verband op dit vlak te herzien. Deze leden willen ook weten of het kabinet de controleketen van het bewijsmateriaal nu wel eigenstandig heeft kunnen verifiëren. Daarnaast willen de leden van de VVD-fractie weten in hoeverre de herziene conclusie van het kabinet gedeeld wordt door andere EU-landen.

In het kader van de laatste ontwikkelingen binnen de VN Veiligheidsraad hebben de leden van de D66-fractie enkele vragen over de halfjaarlijkse VNVR-zitting over resolutie 2231, oftewel het nucleaire akkoord met Iran. Zij herhalen hier nogmaals dat zij de stap van de VS om uit dit akkoord te stappen ten zeerste betreuren. Kan de Minister toelichten op welke wijze het akkoord tussen de overige landen overeind gehouden wordt? Wat is de stand van zaken wat betreft de voortzetting van het akkoord? Op welke wijze wordt de controle op naleving van de afspraken door Iran voortgezet? Hoe worden de afspraken over handel in stand gehouden? Hoe duidt de Minister in dit verband de recente uitspraken van de Iraanse Minister van Binnenlandse Zaken over drugs en vluchtelingen en van president Rouhani over de olietoevoer vanuit het Midden-Oosten? Kan de Minister ten slotte toelichten in hoeverre de EU-beschermingsmaatregelen voor Europese bedrijven die handel (blijven) drijven met Iran in werking zijn getreden? Wordt hier al gebruik van gemaakt en zo ja, in welke mate? Zo nee, waarom niet?

Syrië – OPCW

De leden van de VVD-fractie hebben kennis genomen van het voorlopige rapport van de Organisatie voor het Verbod op Chemische Wapens (OPCW) van 6 juli jl. Het rapport concludeert dat bij de aanval op Douma op 7 april van dit jaar sporen van chloorgas zijn aangetroffen. De genoemde leden vragen het kabinet om een appreciatie van de voorlopige conclusie van de OPCW. Daarnaast zijn zij benieuwd wat de Nederlandse appreciatie is van de Russische inzet ten aanzien van de OPCW.

De leden van de D66-fractie zijn zeer verheugd over de uitbreiding van het mandaat van de OPCW, dat nu tevens bevoegd wordt de schuldigen voor het gebruik van chemische wapens aan te wijzen. Kan de Minister aangeven in hoeverre deze uitbreiding van bevoegdheden invloed heeft op uitkomsten van OPCW-onderzoek uit het verleden? Kunnen deze als aanleiding dienen om in bepaalde gevallen de OPCW alsnog onderzoek te laten doen naar de schuldvraag omtrent het gebruik van chemische wapens, zoals in Syrië? Kan de Minister ten slotte aangeven of de OPCW in toekomstige onderzoeken naar het gebruik van chemische wapens dit vernieuwde mandaat automatisch heeft of per geval uit onderhandeld moet worden of de OPCW ook werkelijk onderzoek mag doen naar de schuldige?

De leden van de fractie van GroenLinks vragen naar de situatie in Zuid-Syrië. Welke acties onderneemt Nederland binnen de VN-Veilighedsraad om het geweld van Assad en zijn bondgenoten tegen Syrische burgers te stoppen? Wat doet de Minister om zeker te stellen dat mensen kunnen vluchten voor oorlogsgeweld? Kan de Minister bevestigen dat Nederland de gematigde oppositie blijft steunen?

Marokko – Westelijke Sahara

De leden van de SP-fractie hebben grote zorgen over de plannen van de EU die ertoe moeten leiden dat producten uit door Marokko bezette Westelijke Sahara ook onder de verlaagde tarieven de EU kunnen worden ingevoerd. Dit draagt toch bij aan het in stand houden van een illegale situatie, namelijk de heerschappij van Marokko over de Westelijke Sahara? Kan de Minister dit toelichten? In uitspraken van het Europees Hof is vastgesteld dat de Westelijke Sahara geen deel uitmaakt van Marokko en dat verdragen met Marokko daarom niet geldig zijn voor de Westelijke Sahara. Waarom wil de Minister deze uitspraak naast zich neerleggen? Heeft de Minister onafhankelijk juridisch advies ontvangen over de huidige plannen van de EU? Zo ja, kan dat met de Kamer worden gedeeld? Zo nee, is de Minister bereid dat advies alsnog te vragen en ligt het niet voor de hand dat het Europees Hof zich ook uitsprekt over de nieuwe plannen?

Het kabinet stelt dat de Europese Commissie alle redelijke en haalbare stappen heeft ondernomen om de instemming van de bevolking van de Westelijke Sahara te verkrijgen. Maar uit reacties en artikelen van vertegenwoordigers van de oorspronkelijke, deels naar kampen in andere landen gevluchte bewoners, blijkt dat die instemming ontbreekt. Hoe kijkt de Minister hiernaar, vragen de leden van de SP-fractie? Dan is toch niet voldaan aan de voorwaarden die het internationaal recht stelt? Zijn de vluchtelingen in de kampen überhaupt geraadpleegd over de plannen van de EU?

De leden van de SP-fractie vragen de Minister ook in te gaan op de handel tussen Nederland en de Westelijke Sahara, waaronder de inkoop van zout waar eerder vragen over zijn gesteld. Hoe omvangrijk is de handel met de Westelijke Sahara en welke producten betreft dit? Hoe wordt voorkomen dat ten onrechte voordelige tarieven gelden en hoe wordt voorkomen dat producten uit de Westelijke Sahara in winkels terechtkomen met onjuiste herkomstaanduiding, namelijk alsof het afkomstig is uit Marokko? Kan de Minister ook aangeven of in het verleden Nederlandse bedrijven zijn aangesproken vanwege handel in producten uit de Westelijke Sahara? Zo nee, waarom niet?

Bezoek aan de Amerikaanse president Trump

Ten slotte grijpen de leden van de D66-fractie deze gelegenheid aan het bezoek van de Minister-President en de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking te benoemen en enkele vragen te stellen. Zij danken het kabinet voor het ontvangen verslag en zijn verheugd te zien dat wat betreft de preclearance onderhandelingen Nederland de internationale verplichtingen in acht neemt en dat de uitvoering van deze specifieke bevoegdheid door de Amerikanen op Nederlands grondgebied in overeenstemming dient te zijn met nationaal en internationaal recht. Heeft de Nederlandse delegatie deze specifieke bezwaren tevens kenbaar gemaakt aan president Trump? Zo ja, wat was de reactie hierop? Zo nee, waarom niet? Is de Minister bereid de Nederlandse bezwaren wat betreft preclearance faciliteiten voor de VS op onze luchthavens met zijn Europese collega's te delen? Is hij voorts bereid zich in te zetten voor een

gezamenlijke houding van de EU op dit punt naar Nederlands voorbeeld, te weten het pas toestaan van dergelijke faciliteiten wanneer aan de door de Staatssecretaris van Justitie & Veiligheid geformuleerde randvoorwaarden wordt voldaan?

Ten slotte lezen de leden van de D66-fractie dat president Trump zijn zorgen heeft gedeeld over de geopolitieke implicaties van Nordstream II voor wat betreft de afhankelijkheid van Russisch gas. Kan de Minister toelichten wat president Trump hier precies over heeft gezegd? Hoe is hier door de Minister-President op gereageerd? Is de Minister bereid de zorgen van de VS over Nord Stream II met zijn Europese collega's te delen? Op welke wijze hebben de waarschuwingen van Amerikaanse zijde invloed op de Nederlandse positie jegens de Europese Gasrichtlijn? Is deze positie gewijzigd en zo ja, hoe? Zo nee, waarom niet? Kan de Minister de Europese ontwikkelingen wat betreft de onderhandelingen over deze Gasrichtlijn en de onderhandelingen tussen de EU, Rusland en Oekraïne toelichten?

Israël

De leden van de SP-fractie vragen aandacht voor de (aangekondigde) sloop door Israël van de Palestijnse bedoeïenendorpen Khan el Ahmar en Abu Nuwar en de gedwongen verplaatsing van hun bewoners. Kan de Minister ingaan op de laatste stand van zaken met betrekking tot deze kwestie? De EU en meerdere EU-lidstaten hebben er herhaaldelijk bij de Israëlische autoriteiten op aangedrongen om niet tot sloop over te gaan, maar een dergelijke actie van Nederland is deze leden niet bekend. Daarom vragen zij de Minister ook publiekelijk op te roepen niet over te gaan tot de sloop. Is de Minister daartoe bereid? Kan de Minister ook aangeven welke maatregelen hij vindt dat de EU en Nederland moeten nemen als reactie op de illegale sloop van beide bedoeïenendorpen?

Turkije

De leden van de SP-fractie vragen de Minister te reageren op de uitslag van de verkiezingen in Turkije. In hoeverre was deze eerlijk en is de uitslag een weergave van de opvattingen van de Turkse bevolking? Wat zijn de bevindingen van de verkiezingswaarnemers? Is fraude geconstateerd? In welke mate was er een ongelijk speelveld voor de deelnemende partijen aan de verkiezingen? Kan de Minister ook aangeven wat er nu allemaal verandert in Turkije aangezien een presidentieel systeem wordt doorgevoerd? Hoe verhoudt dit systeem zich tot democratische en rechtstatelijke grondbeginselen?

Tenslotte vragen de leden van de SP-fractie de Minister zich in de richting van Turkije uit te spreken vanwege de laatste zuivering van het ambtenarenapparaat in het land, waarbij meer dan 18 duizend mensen op non-actief zijn gesteld. Welke gevolgen heeft dit voor de relatie tussen de EU en Turkije?